

Mukayeseli İslam Borçlar Hukuku

Kahveci, Nuri. *İslam Borçlar Hukuku (Şirketler İlaveli)*. İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 3. Basım, İstanbul 2019.

Mehmet Ergün
Muhammet Abdülmecit Karaaslan

Giriş

Varlıkların en değerlisi olan insanoğlunun evrendeki varlığını düzenli ve sağlıklı bir biçimde sürdürebilmesi için beslenme, giyinme, barınma, sağlık gibi pek çok zaruri ihtiyaçlarının olduğu kesindir. Bu nedenledir ki insanoğlu bu ihtiyaçlarını karşılayabilmek için başkaları ile pek çok borç ilişkisi kurmak zorundadır. Bu borç ilişkileri de hukuka uygun bir biçimde kurulmalıdır. Çünkü hukuk, hukuka aykırı olan işlemlere ve borç ilişkilerine izin vermez. Bunun içindir ki insanoğlu hukukun dallarından belki de en çok “Borçlar Hukuku” dalı ile karşı karşıya gelir.

Bilindiği gibi Kur’ân-ı Kerîm’in en uzun âyeti olan Bakara Sûresi’nin 282. âyeti “müdâyene/borç âyeti” olarak adlandırılmıştır. Bu âyet İslam borçlar hukukunun en önemli esaslarını düzenlemiştir. Bu da kişiler arasında cereyan eden borç ilişkilerinin ve sözleşmelerin ne derece önemli bir husus olduğunu gösterir. Bu esas bağlamında yazar, eserin önsöz kısmında *Mukayeseli İslam Borçlar Hukuku (Şirketler İlaveli)* adlı kitabının telif sebebinin, İslâm Borçlar Hukuku’nun ana gayesi olan insanoğlunun zorunlu ihtiyaçlarının giderilmesiyle ilgili kuralların anlaşılmasına katkı yapmak olduğunu belirtmiştir (Kahveci, 2019, 11, 12).

Zira insanoğlu, çevresindeki kişilerle mutlaka bazı hukukî işlem ve muamelelere girişmek zorundadır. Bu işlemlerin ilahî-tabii hukuka uygun olması, toplum düzeninin daha sağlıklı yürütülmesine olanak sağlar. Aksi halde toplumda ciddi anlaşmazlıklara yol açar.

Doç. Dr., Bartın Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Merkez, Bartın, mergun@bartin.edu.tr
Assoc. Prof. Dr., Bartın University, Faculty of Islamic Sciences, Center, Bartın/Türkiye
@ Dr. Öğr. Üyesi, Bartın Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Merkez, Bartın, akaraaslan@bartin.edu.tr
Assist. Prof. Dr., Bartın University, Faculty of Islamic Sciences, Center, Bartın/Türkiye

 *This article has been reviewed by at least one referee and scanned via plagiarism software.
Bu makale en az bir hakem tarafından incelenmiş ve intihal yazılımı ile taranmıştır.*

 Ergün, Mehmet – Karaaslan, Muhammet Abdülmecit. “Mukayeseli İslam Hukuku”. *Mutalaa* 3/2 (Haziran 2024) 165-169.

ORC ID: orcid.org/0000-0003-1036-3115

ROR ID: ror.org/03te4vd35

 ORC ID: orcid.org/0000-0003-0411-3961

ROR ID: ror.org/03te4vd35

DOI: doi.org/10.5281/zenodo.12668165

 Geliş tarihi: 06.05.2024
Kabul tarihi: 24.06.2024

1. Mukayeseli İslam Borçlar Hukuku Kitabının İçeriği

İslam Borçlar hukuku bağlamında kitap; “mal, borçlar hukukunun tanımı, önemi, borçlar hukukunun temel ilkeleri, İslâm Borçlar Hukuku’nun kaynakları, borç kavramı, borç ilişkisi, borç ve sorumluluk, temsil, borcun kaynakları, akitler, haksız fiiller, sebepsiz zenginleşme, borcun hukukî neticeleri, borcun sona ermesi ve şirketler” gibi konuları ele almaktadır.

Yazarın eserine İslâm hukukuna göre mal kavramını tanımlayarak başlaması, borçlar hukukunun ana konusunun mal olması yönüyle önemlidir. Çünkü bir şeyin ekonomik değerinin olabilmesi için onun mubah; yani kendisinden yararlanılabilir özelliklere sahip olması gerekir. Ayrıca borç konusu; ayn, deyn, menfaat-hizmet vb. gibi görünen-görünmeyen varlıklar üzerinde dönmekle beraber öncelikle somut varlık olan aynlar üzerinden anlaşılması daha kolaydır. Özellikle Hanefi fıkıhında model akit olan bey‘, somut bir varlık olan aynlar üzerinden ele alınarak menfaatin satımı olan icâre/kiralamadan farkı belirtilir. Bu açıdan mal kavramının öncelikle ele alınıp vurgu yapılması önemlidir. Bilindiği gibi insanlığın ilk mübadele işlemi de bir ayn olan malın malla değişimi olan mukâyaza/trampa muamelesidir.

İslâm hukukunun temel gayelerinden birisi olan adil hak dağıtımının tesisi, hukukî işlem ve muamelelerin adalet ve hakkaniyet esasına dayalı yapılması gerektiğini ön görür. Bu meyanda kitapta Kara Avrupası Hukuk sistematığının zorladığı hukuk tasnif ve teorisinden maada Kur’ân-ı Kerîm, Sünnet ve bilumum fıkıh müdevvenâtından hareketle bazı güncel karşılaştırma ve yorumlara da gidilmiştir. Bu tür karşılaştırma ve yorumlara hemen hemen kitabın her bölümünde tesadüf edilmektedir. Kitabın ismindeki “Mukayeseli” kelimesi, birinci anlamıyla her ne kadar İslam hukuk mezhepleri arasındaki mukayese olsa da zaman zaman beşerî hukuk doktrin ve sistematığı ile karşılaştırmalara da yer verilmiştir. Mesela, binefsihî mazmûn ve bigayrihî mazmûn tasnifi bağlamındaki açıklamaları bu kabildendir (Kahveci, 2019, 57).

Yazar, eserinde klasik ve çağdaş İslâm hukuku eserlerinin yanında; Şahin Akıncı, Turgut Akıntürk, Aydın Aybay, Erman Dönmezer, Fikret Eren, Faruk Erem, Mustafa Reşit Karahasan, Haluk N. Nomer, Ergun Özsunay, Safa Reisoğlu, Haluk Tandoğan, S. Sulhi Tekinay, Kenan Tunçomağ gibi Türk pozitif hukukunun güçlü ve öncü isimlerine ve yirmiye yakın eserlerinden alıntılara yer vermesi yönüyle modern hukukun terimleriyle İslam hukukunun terim ve kavramlarının mukayesesine de imkân vermiştir. Bu açıdan kitap emsallerine göre hayli başarılıdır.

Eserde birinci bölüm, ikinci bölüm, üçüncü bölüm şeklinde bir tasnif ve sistematige gidilmemiştir (Kahveci, 2019, 15-303).

Böylece Mukayeseli İslâm Borçlar Hukuku’na yönelik akademik ve yeni yaklaşımlar getirilerek alanında derli toplu bilgiler içeren bir eser oluşturulmuştur

2. Kitabın Farklı Baskıları ve Benzer İçerikteki Diğer Eserleriyle Mukayesesi

Eser; 2015, 2016 ve 2019 yıllarında üç baskı olarak yayınlanmıştır. Üçüncü baskı önceki baskılarla başlıklandırma, içerik ve sayfa mizanpajı yönüyle tamamen aynı olup 303 sayfadır. Bu kitap daha sonra İslâm Hukuku-1, 2, 3, 4 ders kitabı serisinin 1. kitabında; diğer ortak yazarların konuları hariç üçüncü, dördüncü, beşinci, altıncı ve dokuzuncu bölümlerde sırasıyla İslâm borçlar hukuku, borcun kaynakları, akitler/sözleşmeler, akitlerle ilgili hususlar, borçların hükümleri bölümlerinde nispeten özetlenerek

alıntılanmış, yeni mesele ve başlıklandırmalar da yapılmıştır. Örneğin 1. ve 2. baskıda akdin rükünleri, akdin unsurlarının bir alt başlığı olarak verilir ve akdin rükünü olan icap ve kabul “akdin oluşması” başlığı altında değerlendirilmiştir (Kahveci, 2015, 2016, 2019, 111). Kitap konularının ilerleyen baskılarda farklı başlıklar altında yer alması, “ilim, tarif ve tasniftir” sözünden hareketle içeriğinin daha da geliştiği yönünde çabaya işaret ettiğini söyleyebiliriz.

Ayrıca bizzat kendisinin editörü ve bölüm yazarı olduğu, *Halis Demir, Recep Özdemir, Mustafa Harun Kıyık, Alpaslan Alkış, Alimcan Buğda* gibi yazarla birlikte telif ettikleri eserde de yaklaşık aynı konular ele alınmıştır. Kitabının 1-3. basımlarında akdin rükünleri, “akdin unsurları”nın alt başlığı olarak değerlendirilmeyip akit konusunun doğrudan bir alt başlığı olarak ele alınıp icap-kabulle ilgili alt başlıklar, doğrudan akdin rükünlerinin alt başlığı olarak verilmiştir. Böylece daha esaslı bir başlıklandırmaya gidilmiştir (Kahveci vd., 2020, 2021, 2022, 151, 131). *Mukayeseli Borçlar Hukuku Kitabı*'nın bazı konularının özeti mahiyetindeki İslami İlimler ve İlahiyat Fakültesi İslam Hukuku grubu dersleri için hazırlanmış *İslam Hukuku (Eşya-Borçlar ve Şirketler)* adlı ders kitabı da 3. baskısında önceki baskılarına göre 20 sayfa özetlemeye gidilmiştir. Bu da yazarın ele aldığı metni daima kontrol ettiği ve mükemmelleştirmeye çalıştığı izlenimi vermesi açısından önemlidir.

Sonuç

Türk pozitif hukukunun kavram ve sistematüğinden yararlanarak İslam borçlar hukuku konularını mezhepler arası mukayeseli olarak ele alan İslâm hukukçusu Prof. Dr. Nuri Kahveci'nin *Mukayeseli İslam Borçlar Hukuku (Şirketler İlaveli)* adlı kitabı, değerlendirmeye değer bir çalışma olduğu sonucuna vardık. Eserin bundan sonraki baskılarında eleştirilerimizin dikkate alınması halinde daha yararlı bir çalışma olacağı kanaatindeyiz. İncelememiz neticesinde edindiğimiz bazı önemli bulgular şunlardır:

- 1- Yazarın eserine İslam hukukunda model akit olan bey'in dayandığı somut varlık olan mal kavramının ayrıntılı olarak ele alınmasıyla başlaması, İslam borçlar hukukunun anlaşılması açısından önemlidir.
- 2-Eser, öncelikle akademik bir ders kitabı ise de Mukayeseli İslam Borçlar Hukuku'na ilgi duyan bilim insanlarının yararlanabileceği bir kaynak niteliğindedir.
- 3-Çalışma, editoryal yönü ile de oldukça başarılı ve güçlü bir eser niteliğindedir.
- 4-Eserde, öncelikle İslâm hukuku ekolleri arasındaki karşılaştırma verilmekle beraber zaman zaman beşerî hukuk doktrin ve sistematüğüyle de mukayeselere gidilmiştir. Bazen bir takım bireysel tercihler de yapılmıştır.
- 5-Yazar, eserinde Türk pozitif hukukuna emek vermiş yazarlardan istifade ile günümüz pozitif hukukunun kavram ve sistematüğünden oldukça başarılı bir şekilde yararlanmıştır.
- 6-Yazar, eserinde “Kısaltmalar” kısmına yer vermemiştir. Oysa hukukun “Mukayeseli Hukuk” gibi son derece önemli bir alanında öğrencilerin melek kazanabilmesi için “Kısaltmalar” kısmı da yer almalıydı.

7-Okuyucuya hem kullanım kolaylığı sağlamak hem de eserde geçen anlaşılması güç bazı hukukî terimlerin izahını içeren basit bir “Dizin ile Sözlükçe” de eklense daha iyi olurdu.

8-Eser, kanaatimizce İslami ilimler, ilahiyat fakülteleri, lisansüstü programlarda ve hukuk fakültelerinde seçmeli ders olarak okutulabilecek bir ders kitabı niteliğindedir.

Etik Beyan: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Yazar(lar) / Author(s): Mehmet Ergün-Muhammet Abdülmecit Karaaslan

Finansman / Funding: Yazarlar, bu araştırmayı desteklemek için herhangi bir dış fon almadıklarını kabul ederler / The authors acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Yazar Katkıları / Author Contributions

Çalışmanın Tasarlanması / Designing the Study: Mehmet Ergün / Author (%50), Muhammet Abdülmecit Karaaslan / Author (%50)

Veri Toplanması / Data Collection: Mehmet Ergün / Author (%50), Muhammet Abdülmecit Karaaslan / Author (%50)

Veri Analizi / Data Analysis: Mehmet Ergün / Author (%50), Muhammet Abdülmecit Karaaslan / Author (%50)

Makalenin Yazımı / Writing the Article: Mehmet Ergün / Author (%50), Muhammet Abdülmecit Karaaslan / Author (%50)

Makale Gönderimi ve Revizyonu / Article Submission and Revision: Mehmet Ergün / Author (%50), Muhammet Abdülmecit Karaaslan / Author (%50)

Kaynakça

Kahveci, Nuri. Mukayeseli İslam Borçlar Hukuku (Şirketler İlaveli), İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 1., 2., 3. Basım, 2015, 2016, 2019.

Kahveci, Nuri. Vd. İslam Hukuku (Eşya-Borçlar-Şirketler) 1 Cilt. ed. Nuri Kahveci. İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 1., 2., 3. Basım, 2020, 2021, 2022.